

BALÁZS IMRE JÓZSEF

A SZÍNHÁZI BÜFÉTŐL A SZÍNPADIG

Biró Réka – Deák Katalin (szerk.): *Étlap/színlap.*
Játéktér – erdélyi színházi periodika 2023/4.

■ Mi a helye az evésnek a színházban, elméleti és gyakorlati szempontból? Történetileg és a jelenben? A közös étkezéseknek, a legköznapibbaktól a megszervezett lakomáig saját koreográfiája van. A színház alaphoz közösségi esemény, az étkezés szintén igen gyakran válik azzá. Kínálkozó gondolat tehát, hogy vizsgálat tárgyává tegyük: mi köze lehet az étkezésnek a színházhoz, az étlapnak a színlethez. Ennek eredt a nyomába a *Játéktér* folyóirat 2023-as tematikus összeállításában a két szerkesztő: Biró Réka és Deák Katalin.

A kiadvány receptformát öltő szerkesztői beköszöntővel indul, amelyik biztosítja olvasóját többek között arról, hogy a lapszám „hozzáadott finomított cukrot nem tartalmaz”. Számíthatunk rá ezek után, hogy a témához illően oldott, laza hangnem jellemzi majd az írásokat. A Bread & Puppet Theatre 1984-es, az összeállításban angolul és magyarul olvasható kiáltványa, amely a művészet helyét a köznap, olcsó, mindenki számára hozzáférhető dolgok között jelöli ki, folytatja ezt a gondolatmenetet. Az evés a legtermészetesebb, megosztható élmények és javak közé tartozik, mondják a szerzők: „A művészet étel. Nem eheted meg, de táplál téged. [...] A művészet a konyhába való! A művészet olyan, mint a jó kenyér! A művészet olyan, mint a zöld fák! A művészet olyan, mint a fehér felhők a kék égen!” Az 1963 óta létező, az aktivitása korai éveitől a hippik közösségi elveihez kapcsolódó amerikai színház a radikális köznapiság, elérhetőség felől ragadja meg az átjárást a ke-

nyér megosztása és a színház, a művészet megoszthatósága között.

De vannak-e hasonló gyakorlatok az erdélyi színházakban, és ha igen, hol keressük őket?

Az egyik lehetőség a színészek, színházi emberek egyéni opcióitól indulni, és megvizsgálni, hogyan kapcsolódhatnak össze a színházi és konyhaművészeti gyakorlatok. Laczó Júlia színész, maga is képzett szakács, a színházi előadásnak a receptek megvalósításával való összeköthetőségét veti fel egy Kovács Kingával folytatott beszélgetésben. A rendező receptként álmódja meg az előadást, mondja, amely a megvalósulásában eltérhet attól, ami a terv lett volna. Ugyanakkor a színész maga is lehet recept, amelyet menet közben alakítanak. Szakácsként a kreativitás és az időkeretekbe illesztendő fegyelem egyensúlyában talál magára.

Szántusz Noémi pályájáról, illetve *A nagy kacsashow* című előadásáról beszél Kedves Krisztának, az előadás fozozatosan teszi a nézőt résztvevővé, ennek egyik kulcsa pedig az együtt étkezés. Csepei Zsolt *CCTV* című szövege a színházi büfére mint helyszínre építve jelenít meg a színházban a maguk különösségében szokványos eseményeket. Még Jézus is megjelenik egy adott ponton a büfében. Egy egyetemista félszegen odamegy hozzá, és gratulál neki. Igazi színházi pillanat.

Oldalnézetből a színház milyen? A büfék világa a pontosabb megismerés lehetőségét tartogatja. Mutasd meg a büfédet, és megmondom, ki vagy... A lapszám visszatérő gondolata az ét-

kezés és színház közösségi élménye. Ha egy színház nem reflektál saját büféjére, akkor talán saját közösségi voltára sem. Ebből a szempontból izgalmasan kontrasztos a csíkszeredai, gyergyószentmiklósi, szatmári, kolozsvári, vásárhelyi, nagyváradi, sepsiszentgyörgyi, temesvári, székelyudvarhelyi színházak/büfék vallomásait olvasni.

Az összeállítás végén minden korábbi megszólalás elméleti keretet kap. Barbara Kirshenblatt-Gimblett tanulmánya a *Hogy nyer értelmet az étel az előadásban: az asztal és a színpad* címet viseli. Alternatív színháztörténetben gondolkodik, amikor az étel színházi jelenlétére figyel – az érzékek funkciójára-felbukkanására. Az étel, mondja, egyfajta specializáció során tűnt el a színházból – ez tehát azt is jelenti, hogy az étkezés szerves jelenléte a produkciókban valami régihez, eredetihez vezet vissza. Ugyanakkor azt is, hogy minden ilyen gesztus szubverzív és egyben lényegivé válhat. A szerző megközelítése egyszerre történeti és elméleti – a régi lakomáktól, szertartásoktól, rítusoktól indul, az ezekkel kapcsolatos, rendkívül tanulságos írásos nyomok után kutatva. Ezekben az eseményekben valamiképpen az étkezés az alap, ebbe szüremlenek be a színházi elemek. Mindez a kortárs, huszadik századi kísérleti

koncepciókban is megjelenik, számtalan példa hozható a nagyvilágból Los Angelesztől Franciaorszáig. Annak a változatosságnak az érzékeltetésére, ahogyan az étel a színház részévé válhat, és fordítva, alighanem a tanulmány zárómondata a legalkalmasabb: „Míg a mindennapi életben az étel leginkább a cselekvésről és a viselkedésről szól, az asztal és a színpad kölcsönösségének hosszú története van. Egyik lehetséges módja annak, hogy az étel performatív funkciót nyerjen, az étel és az evés, illetve az evés és a táplálkozás szétválasztása, valamint az ételhez kapcsolódó különféle érzékszervi tapasztalatok diszartikulációja. A művészek nemcsak ezekkel a lehetőségekkel dolgoznak, hanem az ételhez mint anyaghoz és az ételhez mint eseményhez kapcsolódó folyamatokkal is. [...] Amiatt, ahogyan az érzékszerveket igénybe veszi, az étel sajátos kihívásokat és lehetőségeket nyújt a művészek számára, mind a látványos színházi hatásokban érdekelt, mind pedig a művészet és az élet közötti határvonalon dolgozók számára.”

A *Játéktér* összeállításában minden játék és minden komoly. Kimozdít, megmutat, leír, tanúvá alakít bennünket. Bevezet a színház intimitásába.

FILOLÓGIAI MORZSÁK

Vidám kínálgatás. Vendégségben Dsida Jenő asztalánál

■ Mózes Huba válogatása arra vállalkozik, hogy az életművet egy másik perspektívából láttassa: az első verskísérlettől a betegágyon született utolsó költeményig. Az olvasó így valóban asztalközösségbe kerülhet a költővel, nyomon követve pályájának keserűbb, édesebb valóságait.

A verseket keretbe helyezi két életrajzi csemegézés. A kötet elején arról

tájékozódhat az olvasó, hogyan élte meg a kolozsvári *Keleti Újság* szerkesztését a huszonnyolc éves költő. Egy 1935-ös lapszámból kiderül, hogy egykori magyartanárjának, Juhász Péternek köszönheti, hogy igazán megismerte a nyelvet, ő döbbsentette rá, hogy „a magánhangzóknak színük, a mássalhangzóknak keménységük, puhaságuk, simaságuk és érdekességük van”. Reményik